

Pallagi Anikó

TÖRVÉNYI EGYSÉG VAGY ANYAGI HALMAZAT
GONDOLATOK A KÉSZPÉNZ-HELYETTESÍTŐ FIZETÉSI ESZKÖZZEL
KAPCSOLATOS BŰNCSELEKMÉNYEK MINŐSÍTÉSÉRŐL

Az Ünnepeelt akkor csatlakozott a Büntetőjogi Tanszék csapatához, amikor 2012-ben megalakult a Nemzeti Közszerológiai Egyetem, majd 2015-ben átvette a stafétát Blaskó Béla professzortól, és 10 éven keresztül vezette tanszékünket.

Azt gondolom, hogy velem nagyon bőkezűen bánt a sors, hiszen több mint 35 éves oktatói munkám során „csak” két főnököm volt, és mindkettőtől megkaptam azt a legnagyobb ajándékot, amelyet megkaphat egy beosztott: a bizalmat. Az Ünnepeeltől pedig ez a bizalom azért volt különösen jelentős számomra, hiszen annak ellenére, hogy milyen fontos szerepet és tisztet tölt be az állami szervezetrendszerben, mégis elvállalta tanszéki közösségünk vezetését, engem pedig megbízott helyettesének nevezett ki. Tíz éven keresztül dolgoztunk így együtt, és ez alatt kollektívánkat sohasem hagyta cserben. Mindig volt ideje nemcsak a tantermi előadásait megtartani, hanem az oktatásszervezési feladatokkal, problémákkal is foglalkozni, tanszékünk helyét, szerepét és autonómiáját megvédeni, tudományos tevékenységünket támogatni.

Kedves Péter! Nagyon köszönjük!

A 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) hatálybalépése a bűncselekményi egység, többség, halmozat dogmatikai alapjaiban nem hozott szembevető változást, bár előre jósolható volt, hogy a különös rész szerkezeti változásai, az egyes fejezetek kialakítása és a fejezetekben elhelyezett tényállások megfogalmazása át fogja mozgatni jó néhány bűncselekmény esetében az addig kialakult joggyakorlatot, több kérdésben pedig dogmatikai problémákat is fel fog vetni. Különösen igaz ez az 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: régi Btk.) XVII. és XVIII. Fejezete esetében, amelyek joganyagát kilenc kisebb fejezetbe osztották szét, a törvényjavaslat indokolása szerint: így az egy fejezet alá tartozó

bűncselekmények a védett jogtárgy alapján szorosabb kapcsolatot alkotnak.¹ Jelen tanulmányomban a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés, illetve az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszközre vonatkozó tényállásának kapcsolatát, egységkénti vagy halmazati értékelésének kérdéseit szeretném körüljárni, részben elméleti, részben gyakorlati szempontok alapján.

A RÉGI BTK. SZERINTI SZABÁLYOZÁS

A régi Btk. XVII. Fejezetében, annak III. Címében, a pénzügyi bűncselekmények között helyezték el mind a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisítását,² mind pedig a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélést.³ Ez utóbbi – tekintettel a XVII. Fejezetbe tartozó bűncselekmények jogi tárgyára, illetve annak komplex jellegére – a 313/C. § (1) bekezdése szerinti alapeseti tényállásban büntetni rendelte a hamis vagy hamisított készpénz-helyettesítő fizetési eszköz jogtalan haszonszerzés végett történő felhasználását, a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz jogosulatlanul felhasználását, továbbá a hamis, a hamisított vagy a jogosulatlanul használt készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel történő fizetés elfogadását, a tényállásban eredményként megjelölt kár okozásával. Minősítése az okozott kár nagyságához igazodott, illetve az üzletszerűség és a bűnszövetségben történő elkövetés megállapításához. A 313/C. § (7) bekezdése enyhébb büntetési tétellel fenyegető alapesetként fogalmazta meg a károkozással nem társuló egyes elkövetési formákat, egyrészt a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz jogtalan megszerzését, másrészt pedig a hamis, meghamisított, illetve a jogtalanul megszerzett készpénz-helyettesítő fizetési eszköz átadását, megszerzését, az országba behozatalát, onnan kivitelét és az ország területén történő átvitelét.

A bűncselekmény jogi tárgyával kapcsolatban Molnár Gábor kiemelte, hogy ez a csaláshoz hasonló tényállás elsősorban a készpénz-helyettesítő fizetési eszközökkel rendelkező személyek vagyoni érdekeit védi, ugyanis az elkövető közvetlenül nekik okoz kárt.

¹ T/6958. számú törvényjavaslat indokolása. Általános indoklás IV. Az új Btk. Különös Részének újításai.

² 1978. évi IV. törvény (rég. Btk.) 313/B. §-a.

³ 1978. évi IV. törvény (rég. Btk.) 313/C. §-a.

„Közvetett módon védi a számlavezető pénzügyi intézmény (hitelintézet vagy pénzügyi vállalkozás) vagy a kereskedői kártyát kibocsátó gazdálkodó szervezet vagyoni érdekeit, és általánosságban a készpénzkímélő fizetési forgalom működésébe vetett bizalmat, legtagabb értelemben pedig a pénzforgalom biztonságát is.”⁴

Az egyazon törvényhely szerinti tényállások értékelése a joggyakorlatban nem okozott különösebb problémát, tekintettel arra, hogy amennyiben a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz jogtalan megszerzését követően, a kár okozásával, illetve annak szándékával annak jogosulatlan felhasználása is megtörtént, a látzólagos anyagi halmazatot egyszerűen, a büntetlen előcselekmény szabályai alkalmazásával kiküszöbölték.

Ugyanakkor érdekesen alakult a régi Btk. 313/B. § szerinti készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisítása és a 313/C. § szerinti készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés halmazati értékelése. Ezzel kapcsolatban Molnár Gábor a valódi anyagi halmazat megállapíthatóságát aggálytalannak ítélte. Álláspontja szerint:

„A 313/B. §-ban meghatározott készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisítás (azaz a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz meghamisítása, a hamis készpénz-helyettesítő fizetési eszköz készítése) nem mindig (tehát nem feltétlenül, nem szükségképpen) előzi meg a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélést. Ez utóbbi elkövetési tárgya ugyanis lehet a valódi készpénz-helyettesítő fizetési eszköz is, továbbá az (1) bekezdés c) pontjában meghatározott – elfogadással megvalósuló – fordulata a felhasználótól elkülönülő személy magatartását rendeli büntetni.”⁵

Érvelése során kitért arra, hogy a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisítása nem szükségszerű eszközcselekménye a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélésnek, ezért anyagi halmazatuk mindig valóságos.⁶

⁴ MOLNÁR 2005: 624–625.

⁵ MOLNÁR 2005: 629.

⁶ MOLNÁR 2005: 629.

A BTK. SZERINTI SZABÁLYOZÁS

A 2013. július 1-jével hatályba lépő 2012. C. törvény (Btk.) azonban a különös részi joganyag fejezeteinek átrendezésével és a kialakított tényállásokban a büntetendő cselekmények megfogalmazásával a joggyakorlatban értelmezési kérdéseket vetett fel, amelyekre a jogtudomány talán még mindig keresi a válaszokat.

*A készpénzkímélő eszközforgalom biztonságához
fűződő társadalmi érdek védelme*

A Btk. a készpénz-helyettesítő fizetési eszközökkel kapcsolatos bűncselekményekre vonatkozóan több újítást is tartalmazott. A Btk. 392. §-ában helyezték el a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisítását, amely büntetni rendeli a felhasználás céljából történő hamis készpénz-helyettesítő fizetési eszköz készítését, meghamisítását és az elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszközön tárolt adatok vagy az ahhoz kapcsolódó biztonsági elemek technikai eszközzel történő rögzítését. A Btk. 393. § (1) bekezdésében megfogalmazott készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés tényállását pedig a régi Btk. 313/C. § (7) bekezdése szerinti cselekmény alapjain alkották meg, annak meghatározását a Btk.-t még a hatálybalépése előtt módosító 2012. évi CCXXIII. törvény kiegészítette. Így egyrészt törvényi egységet hozott létre az egy vagy több készpénz-helyettesítő fizetési eszközre történő elkövetés vonatkozásában, másrészt az elkövetési tárgyak körét is tovább pontosította az „amelynek a használatára nem vagy nem kizárólagosan jogosult” fordulat beiktatásával, harmadrészt pedig az elkövetési magatartások körét az elvétellel kibővítette.

Az említett tényállásokat a Btk. XXXVIII. Fejezetében, a „pénz- és bélyegforgalom biztonsága elleni bűncselekmények” között helyezték el, a fejezetszoport jogi tárgyát pedig a törvényjavaslat a fejezet elnevezése szerint határozta meg, „mivel ez kellően kifejezi az e fejezetben foglalt tényállások által védett jogi tárgyakat”.⁷ Ezzel kapcsolatban Polt Péter kiemeli:

„[A] társadalmi, gazdasági fejlődés során különböző pénzhelyettesítő eszközök bevezetésére került sor. Ilyenek a csekk, a váltó, a különböző értékpapírok. A jog-

⁷ T/6958. számú törvényjavaslat indokolása. Részletes indokolás a XXXVIII. Fejezethez (a pénz- és a bélyegforgalom biztonsága elleni bűncselekmények).

alkotó hamar felismerte, hogy ezeket a pénzhelyettesítő eszközöket ugyanolyan védelemben kell részesíteni, mint magát a pénzt. [...] A készpénz-helyettesítő fizetési eszközök napjainkban egyre jobban elterjedtek, jogi, így büntetőjogi védelmük pedig differenciáltabbá vált.”⁸

Nézete szerint mindkét bűncselekmény jogi tárgya a pénzforgalom, ezen belül a készpénzkímélő eszközforgalom biztonságához fűződő társadalmi érdek. A jogalkotó e bűncselekmény megalkotásával a bankszámlák felett jogosultsággal rendelkezők mellett a forgalom lebonyolítását végző pénzintézetek és más gazdasági szereplők érdekeit is védi.⁹ Hasonlóképpen fogalmazza meg Molnár Gábor is az álláspontját a bűncselekmény jogi tárgyát illetően, azt a készpénzkímélő fizetési forgalom működésébe vetett bizalomként, a pénzforgalom biztonságaként azonosítja, álláspontja szerint a tényállás közvetett módon védi a számlavezető pénzügyi intézmények (hitelintézet vagy pénzügyi vállalkozás) zavartalan működéséhez fűződő társadalmi érdekeit is.¹⁰ A készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisítása, illetve az ezzel való visszaélés tényállása azonban nem fogalmazza meg eredményként a károkozást, így jogi tárgyának „csak” a pénzforgalom zavartalan működését lehet tekinteni, ezért maradt a pénz- és bélyegforgalom biztonsága elleni bűncselekmények fejezetén belül. A régi Btk. 313/C. § (1) bekezdés szerinti esetkörének egy részét – így az elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés kárt okozó elkövetését – a Btk. XXXVI. Fejezetében, a vagyon elleni bűncselekmények között helyezték el a 375. §-ának (5) bekezdésében.¹¹

A sértett vagyoni jogainak védelme

A készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélést megelőzően a Btk. XXXVI. Fejezetében, a vagyon elleni bűncselekmények között helyezte el a jogalkotó egyrészt a fent hivatkozott 375. §-ban definiált információs rendszer felhasználásával elkövetett csalást, illetve a lopás 370. § (2) bekezdés be) pontjában meghatározott

⁸ POLT 2021: 305.

⁹ POLT 2021: 318, 321.

¹⁰ MOLNÁR 2014: 731–732.

¹¹ MOLNÁR 2014: 733.

„egy vagy több közokirat, magánokirat vagy készpénz-helyettesítő fizetési eszköz egyidejű elvételével” történő megvalósítását.

A vagyon elleni bűncselekmények törvény szerinti sorrendjét követve először említsük a lopás 370. § (2) bekezdés be) pontjában meghatározott felminősítő körülményét,¹² amelyet nyilvánvalóan összefoglalt törvényi egységként pönalizáltak. Indoka a lopási cselekménnyel való rendszerinti kapcsolat, hiszen a tolvaj a sértett táskájának, pénztárcájának elvételével legtöbb esetben a sértett iratait és a bankkártyák használatának elterjedésével egy vagy akár több készpénz-helyettesítő fizetési eszközt is elvesz. Az ítélkezési gyakorlatból még a régi Btk. hatálya idején említhető a Kúria Bfv. II. 644/2013. határozata, amely kiemeli, hogy „[a] lopással egyidejűleg közokirat, magánokirat, vagy készpénz-helyettesítő fizetési eszköz elvétele a lopás minősített esetének a megállapítását eredményező törvényi egység”,¹³ illetve a Kúria Bfv.369/2014/8. számú precedensképes határozata lopás vétsége tárgyában, amely elvi tartalma szerint felmentő rendelkezés okirattal visszaélés vétsége és készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés vétsége miatt, mivel a terhelt a lopási cselekménnyel együtt megszerzett közokiratokat és bankkártyát röviddel a lopás után eldobta, azaz szándéka nem irányult azok tartós birtoklására.¹⁴ A lopás és az okirattal visszaélés, illetőleg a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés összefoglalt bűncselekmény-kénti értelmezéséhez kétség sem férhet, ahogy azt Akác Zoltán is kiemeli, az egy vagy több okirat, illetve készpénz-helyettesítő fizetési eszköz egyidejű elvétele – a halmazat mellőzésével – a lopás szabálysértési körből kiemelő, illetőleg minősítő körülménye.¹⁵ Az „egy vagy több” kitétel tényállásban történő szerepeltetése a rendbeliséget nem befolyásolja, az egy alkalommal egy személytől elvett járulékos elkövetési tárgyak száma közömbös, mivel a rendbeliség a lopás sértettjeinek a számához igazodik.

Az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás a Btk. nívuma, ahogyan arra már fent utaltam, a benne meghatározott cselekmények a régi Btk. XVII. Fejezetében, részben a 300/C. § szerinti számítástechnikai rendszer és adatok elleni bűncselekmény tényállásában, részben pedig a 313/B. § és 313/C. § szerinti készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés tényállásában voltak

¹² Amelyet már a régi Btk.-ban is megfogalmaztak a 2012. évi CCXXIII. törvény 36. § (4) bekezdésével (hatályba lépett 2013. február 1-jén).

¹³ BH 2014.9.265: A Kúria Bfv. II. 644/2013. határozata lopás büntette tárgyában.

¹⁴ BH 2015.1.4: A Kúria Bfv.369/2014/8. számú precedensképes határozata lopás vétsége tárgyában.

¹⁵ AKÁCZ 2024.

pőnalizálva. A hatályos szabályozás a jogi tárgyakra tekintettel differenciál, és az így létrehozott kisebb fejezetekbe osztja szét a joganyagot. Erre tekintettel pedig e deliktumok jogtalan haszonszerzési céllal és kár okozásával történő megvalósítására létrehozott esetét a Btk. 375. §-ában, a vagyon elleni bűncselekmények körében helyezte el a jogalkotó azért, mert az információs rendszer felhasználásával elkövetett, kárt okozó magatartások elsősorban vagyoni érdekeket sértő cselekmények, a kárt az információs rendszer jogtalan befolyásolásával okozza az elkövető.¹⁶

Jelen tanulmány csak a 375. § (5) bekezdésbeli elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel elkövetett csalásszerű visszaéléssel foglalkozik, amely a hamis, hamisított vagy jogosulatlanul megszerzett elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszköz felhasználásával vagy az ilyen eszközzel történő fizetés elfogadásával történő károkozást tartalmazza. E bűncselekmény elkövetési tárgya a hamis, hamisított, illetve a jogosulatlanul megszerzett elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszköz, amelynek fogalmát a Btk. 459. § (1) bekezdés 20. pontja határozza meg, a (6) bekezdés pedig a tényállás alkalmazását kiterjeszti a külföldön kibocsátott elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszközökre is. A deliktum a felsorolt elkövetési tárgyak felhasználásával, illetve az ilyen eszközzel történő fizetés elfogadásával valósul meg, eredménye pedig a kár. Felhasználáson az elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszköznek a rendeltetése szerinti használatát kell érteni. Az ilyen eszközzel történő fizetés elfogadása az elkövetési magatartás szintjén nem mutat különbséget az elfogadó részéről a jogszerű fizetés elfogadásával, annak jogellenessége a bűnösségben jelenik meg, ugyanis csak abban az esetben valósítja meg e magatartás a bűncselekményt, ha az elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszköz elfogadója tud az eszköz hamis, hamisított voltáról vagy jogosulatlan használatáról.¹⁷

HALMAZATI ÉS ELHATÁROLÁSI KÉRDÉSEK

Alapvető kérdésként merült fel a Btk. hatálybalépésétől kezdődően, hogy a korábbi szabályozás szerinti készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés különböző, egymást követő – így több cselekménnyel történő – megvalósítása

¹⁶ T/6958. számú törvényjavaslat indokolása. Részletes indokolás a 391. és 392. §§-hoz. Vö. MADAI 2021: 18.

¹⁷ PALLAGI 2021: 235–238.

halmazati értékelésre tarthat-e számot, vagy az anyagi halmazat látszólagossága miatt kiküszöbölik a joggyakorlatban. Erre vonatkozóan már a legelső törvény-magyarázatok során is különböző vélekedéseket fogalmaztak meg a szerzők.

Többek között említhető Szomora Zsolt álláspontja, aki szerint az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás látszólagos anyagi halmazatban áll mind a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisításával, mind pedig a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés bűncselekményével, amelyet az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás javára indokolt feloldani.¹⁸

Ezzel szemben Molnár Gábor nem anyagi halmazatként, hanem alaki halmazatként értékeli e két bűncselekmény együttes megvalósulását, érvelése szerint pedig amennyiben az elkövetési magatartással okozati összefüggésben a kár is bekövetkezik, a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés nem, hanem csupán az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás (5) bekezdése állapítható meg, mivel a súlyosabb vagyoni bűncselekmény az enyhébb készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélést is magában foglalja (konsumálja).¹⁹ Molnár értékelése igen érdekes kérdést vet fel, tekintettel arra, hogy nem teljesen egyértelmű a vizsgált bűncselekmények esetében, vajon egycselekményű, tehát alaki halmazatként értékelhetők-e, vagy sem, hiszen az elkövető első cselekményével például a bankkártya meghamisítását vagy megszerzését valósítja meg, és csak ezt követően kerülhet abba a helyzetbe, hogy az így meghamisított vagy elvett, megszerzett elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel tranzakciót hajtson végre, például fizetést eszközöljön vele, vagy pénzt vegyen fel. Az ilyen módon történő elkövetés esetében a két cselekményrész között akár több nap is eltelhet, így az elvétel és a sértettnek kárt okozó felhasználás több életbeli cselekménnyel valósul meg.

Idekívánkozik a cselekmény – bűncselekmény fogalmi kérdéseinek tisztázásával kapcsolatban Ambrus István vélekedése, aki szerint:

„egy cselekménnyel valósul meg több bűncselekmény – tehát alaki halmazat létesül –, ha az elkövető valamely törvényi tényállásban írt elkövetési magatartást egyetlen ízben tanúsítja, oly módon azonban, hogy e cselekmény egyidejűleg egy másik tényállásban írt magatartásnak vagy magatartásrésznek is megfelel.”²⁰

¹⁸ SZOMORA 2013: 790; ugyanígy CSÁK 2013: 120–122.

¹⁹ MOLNÁR 2014: 733.

²⁰ AMBRUS 2016: 193.

Nézete szerint az alaki halmazat megállapításának alapját tehát a törvényi tényállásban megfogalmazott elkövetési magatartás határozza meg, amint az megvalósul, a következő mozzanata a cselekménynek már anyagi halmazatként értékelhető.

„Anyagi halmazat esetén tehát az elkövető több olyan – akár azonos, akár különböző – törvényi tényállás keretei közé illeszkedő magatartást tanúsít, amelyeknek közös momentuma/metszete nincsen.”²¹

Esetünkben azonban a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisítása, illetve az azzal való visszaélés tényállásában foglalt elkövetési magatartások visszaköszönnék az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás 375. § (5) bekezdésében, bár nem magatartásként, hanem az elkövetési tárgy jellemzőjeként, tehát hamis, hamisított vagy jogosulatlanul megszerzett készpénz-helyettesítő fizetési eszközként. Azonban ez a megjelölés nyilvánvalóan feltételezi akár az elkövető, akár más által megvalósított hamisítási vagy megszerzési cselekményt. Kérdés, hogy ha az elkövető maga valósítja meg a megszerzést, majd ezt követően a felhasználást és ezzel a kár okozását, abban az esetben vajon ez nem értékelhető-e csupán egyetlen cselekménynek. Nézetem szerint nem, hiszen – ahogyan Ambrus rámutat – az elkövetési magatartás megfogalmazása adja meg a keretét a cselekmények számának, és az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás (5) bekezdésben meghatározott esete csak a felhasználást (illetve a fizetés elfogadását) nevezi meg magatartásként, így a hamisítás, illetve a jogtalan megszerzést követő felhasználás több cselekménykénti értékelése a helyénvaló.

A tárgyalta bűncselekmények közötti anyagi halmazati problémák megoldását illetően én magam leginkább a Kondorosi András által kifejtett nézőponttal tudok még mindig azonosulni, aki a védett jogi tárgyakat helyezi a fókuszba. Álláspontja szerint az, hogy az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás a vagyoni elleni deliktumok között, a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés pedig a pénz- és bélyegforgalom biztonsága elleni bűncselekmények fejezetében található, ami rendszertani értelmezéssel a jogtárgyának különbözőségére utal, a valódi halmazat megállapítására ad alapot.²² Érvelését kiegészíti annak a kérdésnek a felvetésével is, amelyet a lopás Btk. 370. § (2) bekezdésének be) pontja szerinti, az egy vagy több közokirat, magánokirat vagy készpénz-helyettesítő fizetési eszköz egyidejű elvételével történő elkövetését követő

²¹ AMBRUS 2016: 193.

²² KONDOROSI 2014.

elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszközre elkövetett információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás (5) bekezdésének megvalósítása idézhet elő. Ugyanis ebben az esetben mind az elmélet, mind pedig a joggyakorlat megállapíthatónak találja az anyagi halmazatot. Erre példaként említhető Sinku Pál álláspontja, aki szerint, ha a lopással egyidejűleg elvett készpénz-helyettesítő fizetési eszközt használja fel utóbb a tolvaj, az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás Btk. 375. § (5) bekezdése és a lopás valódi anyagi halmazata állapítható meg.²³ Azonban e két bűncselekmény egyes eseteiben felmerülhet, hogy anyagi halmazatként való értékelésük a kétszeres értékelés tilalmának szabályába ütközik.²⁴

VALÓDI VAGY LÁTSZÓLAGOS ANYAGI HALMAZAT

Az anyagi halmazatok vonatkozásában a gyakorlatban problémát jelenthet, ha olyan bűncselekményeket valósít meg egymást követően, egymással összefüggésben az elkövető, amelyek közül az egyik, általában az elsőként megvalósuló tényállás (például a rablás, a szexuális erőszak, az önbíraskodás) szükségszerűen tartalmazza a második deliktum elkövetési magatartását (leggyakrabban a személyi szabadság megsértését), azonban időben elkülöníthetően kerül sor a két bűncselekmény megvalósítására. Ezekben az esetekben egyrészt fontos annak a felismerése, hogy az elsőként létrehozott bűncselekmény elkövetési magatartása befejeződött-e, vagy sem, illetve a második cselekmény kifejtése mennyiben képezheti részét az első bűncselekmény elkövetési magatartásának. Erre tekintettel mondta ki korábban a Legfelsőbb Bíróság a Bf.III. 829/2000. számú határozatában, hogy az aljas indokból elkövetett személyi szabadság megsértése valósul meg, ha a tettes az általa súlyosan bántalmazott sértetteket a mozgási és helyváltoztatási szabadságuktól azért fosztja meg, hogy a sértettek sérelmére megvalósított bűncselekményének felfedezését késleltesse.²⁵

²³ SINKU 2014: 653.

²⁴ Már ha elfogadjuk azt a megoldást, hogy az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás 375. § (5) bekezdésében foglalt esetkör rendszerinti kapcsolata miatt a 393. § szerinti készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaéléssel látszólagos anyagi halmazatban áll. Ezzel kapcsolatban lásd részletesen: KONDOROSI 2014: 74–75.

²⁵ PALLAGI 2020: 117.

Az anyagi halmazatok kiküszöbölésére a tudományos gondolkodás, illetve a joggyakorlat is rég kimunkált elveket alkalmaz, bár ezek megnevezése, csoportosítása a különböző büntetőjogi iskolák által nem egységes. Ambrus felfogása szerint a látszólagos anyagi halmazat kiküszöbölésére az önálló rész-, eszköz-, utó- és mellékselekmény, illetve a beolvadás elve alkalmazható, ezek közül a tárgyalt esetkörrel kapcsolatban az önálló rész eszközselekmény alkalmazása merül fel. Eszerint ha két bűncselekmény egymással eszköz és cél kapcsolatában áll, akkor kizárólag a célselekmény megállapításának lehet helye. Ambrus ennek három feltételeként jelöli meg: „a) a cselekmények közötti eszköz-cél viszony, b) az ilyen viszonyban lévő cselekmények in abstracto szükségképpen vagy gyakori együttes előfordulása, c) a célselekményt súlyosabb büntetéssel fenyegetse a törvény az eszközselekménynél.”²⁶ A b) pontban írt „gyakori együttes előfordulás” feltétele azonban csak az utóbbi időben kezd meghonosodni, főleg a jogalkalmazásban, korábban a jogtudomány is egyértelműen úgy foglalt állást, hogy csak a cselekmények „szükségképpen együttes előfordulása” esetén alkalmazható ez a kiküszöbölési elv.²⁷

A jogalkalmazás anyagihalmazat-szűkítő gyakorlatát mutatja a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés és az ezt követően megvalósított információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás halmazati értékelésének kizárásával kapcsolatban, hogy a Kúria határozatában kimondta, hogy az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás – egyebek mellett – a jogosulatlanul megszerzett készpénz-helyettesítő fizetési eszköz felhasználásával valósulhat meg, ezáltal a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés az előbbi bűncselekménynek rendszerinti eszközselekménye. Ennek következtében e két bűncselekmény halmazata látszólagos, csak az előbbi bűncselekmény megállapításának van helye.²⁸

Az ügyben első fokon a Veszprémi Törvényszék járt el, ítéletében bűnösnek mondta ki a vádlottat a Btk. 160. § (1) bekezdésében meghatározott, de a (2) bekezdés f) pontja, részben d) pontja, részben j) pontja szerint minősülő emberölés büntetében, 2 rendbeli, a Btk. 366. § (1) bekezdésének b) pontja szerint minősülő kifosztás büntetében, a Btk. 393. § (1) bekezdés a) pontjában meghatározott, a (2) bekezdés II. fordulata szerint minősülő készpénz-helyettesítő fizetési

²⁶ AMBRUS 2014: 268.

²⁷ Erre lásd például: FÖLDVÁRI 1984: 213; TOKAJI 1993: 170; de ugyanígy a jelenkori jogirodalomból: GELLÉR 2012: 367; BELOVICS 2023: 418.

²⁸ BH 2015.9.244: Kúria Bhar. I. 624/2015. számú határozata.

eszközzel visszaélés büntetében, a Btk. 380. § (1) bekezdése szerint minősülő jármű önkényes elvételének büntetében és a Btk. 373. § (1) bekezdésében meghatározott és a (2) bekezdés b) pont bc) alpontjára figyelemmel a (3) bekezdés b) pontja szerint minősülő csalás büntetében, és ezért őt mint különös visszaesőt halmazati büntetésül életfogytig tartó fegyházbüntetésre és 10 év közügyektől eltiltásra ítélte, emellett 166 300 forint összegű vagyonekobzást rendelt el vele szemben.²⁹ Az ügy alapjául szolgáló tényállás – a jelen tanulmányban érintett része – szerint a terhelt a sértettek megölését követően *átkutatta a házat*, és eltulajdonította az egyik sértett tulajdonát képező készpénzt, mobiltelefonját, fekete műbőr táskáját és a táskában lévő USB típusú beépített rövid csatlakozókábelt, webkamerát és további kábeleket, továbbá elvette a másik sértett mobiltelefonját. Ezenkívül a vádlott az egyik sértett pénztárcájában megtalálta, és jogtalanul megszerezte a sértett lánya nevére kiállított bankkártyát, továbbá a sértett nevére kiállított további két bankkártyát is. A bankkártyák elvételét követően két nappal később a vádlott a megszerzett bankkártyák közül kettő felhasználásával készpénzt vett fel, a harmadikkal pedig ezt megkísérelte, de az utóbbi cselekmény fedezethiány miatt sikertelen volt.

A védelmi fellebbezés alapján eljáró Győri Ítéltábla a 2015. január 28. napján meghozott Bf.93/2014/7. számú ítéletében az elsőfokú bíróság ítéletét megváltoztatta, a vádlott bűnösségét további 3 rendbeli, a Btk. 375. § (1) bekezdésében meghatározott és az (5) bekezdés szerint minősülő információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás büntetében is megállapította.³⁰ Indokolásában kifejtette többek között, hogy az ítélet meghozatalakor – az emberölési cselekményekre tekintettel – alkalmazott 2012. évi C. törvény (Btk.) szerint külön tényállásban nyert szabályozást a bankkártyának mint készpénz-helyettesítő fizetési eszköznek a megszerzése (XXXVIII. Fejezet; a pénz- és bélyegforgalom biztonsága elleni bűncselekmények) és a XXXVI. Fejezetben a vagyon elleni bűncselekmények között az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás törvényi tényállásában a készpénz-helyettesítő fizetési eszköznek a felhasználása, a jogtalan pénzfelvétel.

„A Btk. eltérő részében elhelyezett elkövetési magatartások más-más jogtárgyat sértenek, ebből következően amennyiben a bankkártya elvétele és annak jogtalan felhasználása is megtörténik, a két bűncselekmény valóságos anyagi

²⁹ Veszprémi Törvényszék 2014. augusztus 28. napján kihirdetett 9.B.258/2013/42. számú ítélete.

³⁰ Győri Ítéltábla mint másodfokú bíróság Bf.93/2014/7. szám.

halmazata valósul meg. A bankkártya elvétele a sértett jogát sérti azáltal, hogy a bankszámlájához, illetve az ahhoz tartozó pénzüsszeghez hozzáférjen, míg a bankkártya felhasználása vagyoni jogokat sért.”³¹

Erre tekintettel tehát az ítéletábla megállapította, hogy a vádlott bankkártyákra elkövetett cselekménye a hatályos szabályok szerint készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés büntette mellett más bűncselekmény törvényi tényállását is kimeríti, ezért további bűncselekményekben is meg kell állapítani a büntetőjogi felelősségét, és ennek megfelelően kell azt minősíteni. Így az ítéletábla érvelése szerint a vádlott azon cselekménye, hogy a bankkártyák jogosulatlan felhasználásával pénzt vett fel (illetve további sikertelen kísérleteket tett), 3 rendbeli, a Btk. 375. § (1) bekezdésébe ütköző és az (5) bekezdés szerint minősülő információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás büntettének minősül.

Az ügyben végül a Kúria hozott harmadfokú határozatot, amelyben a Győri Ítéletábla álláspontjával nem értett egyet. Indokolásában kiemelte ugyan, hogy a vádlott a három bankkártya jogosulatlan megszerzésével megvalósította a Btk. 393. § (1) bekezdése szerinti bűncselekmény tényállását, majd ezt követően, időben és térben elkülönülten használta fel a három jogosulatlanul megszerzett bankkártyát. Azonban a Kúria álláspontja szerint a tényállások logikai elemzése helyett kizárólag a Btk. eltérő fejezeteiben történt elhelyezést alapul véve helytelenül vont le jogi következtetést az ítéletábla. A készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés és a Btk. 375. § (5) bekezdése szerinti információs rendszer felhasználásával elkövetett csalásnak a közvetlen elkövetési tárgya a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz, illetve az elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszköz. Mindkét bűncselekmény közvetett tárgyának a pénzforgalom, a készpénzkímélő fizetési rendszer zavartalan, biztonságos működése jelölhető meg azzal a különbséggel, hogy az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalásnál a vagyoni viszonyok is megjelennek közvetett tárgyként, illetve ez utóbbi tényállás már eredményt – kárt – is tartalmaz. Mindezekből következően akkor, ha a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz jogosulatlan megszerzését követően annak felhasználására is sor került, mégpedig jogtalan haszonszerzési céllal, már nem a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés, hanem az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás megállapításának van helye.³²

³¹ Győri Ítéletábla mint másodfokú bíróság Bf.93/2014/7. számú ítéletének indokolása.

³² BH 2015.9.244: Kúria Bhar. I. 624/2015. számú határozatának indokolása [13]–[18].

A Kúria döntésében nemcsak a két bűncselekmény anyagi halmazatának látszólagosságát mondta ki, hanem arra az álláspontra helyezkedett, hogy a Btk. 375. § (5) bekezdésében tehát a *jogalkotó* összetett bűncselekményként törvényi egységet hozott létre, amelyben a 393. § (1) bekezdése szerinti magatartás – a jogosulatlan megszerzés – eszközcselekménye az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalásnak.³³

Az összetett bűncselekmények esetében is kissé megosztott a jogtudomány álláspontja. Magam Földvári József és Gellér Balázs nézetével tudok azonosulni, amely szerint az összetett bűncselekményt a törvényalkotó a közöttük fennálló, szoros cél-eszköz kapcsolatra tekintettel, az így megváltozott arculatot képviselő és magasabb társadalomra veszélyességet hordozó új bűncselekményként vagy minősített esetként hozza létre.³⁴ Az Ambrus által kifejtett nézet szerint az összetett bűncselekményt a jogalkotó abból a célból alkotta, hogy a halmazati minősítést ezzel kizárja, így a külön-külön is büntetni rendelt magatartásokat a közöttük lévő szerves összefüggésekre tekintettel egy deliktum keretei között kívánja büntetni.³⁵ Alapvető kérdés az informatikai rendszer felhasználásával elkövetett csalás (5) bekezdés szerinti esetében, hogy vajon ezt a bűncselekményt valóban összetett törvényi egységként határozták meg, vagy sem. Amennyiben ugyanaz az elkövetője a készpénz-helyettesítő eszközzel visszaélés szerinti jogtalan elvétételnek, abban az esetben nézetem szerint a 375. § (5) bekezdésében meghatározott bűncselekményt esetleg fel lehet fogni összetett törvényi egységnek, hiszen a megszerzést követően a célcselekményként meghatározott felhasználást az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás (1) bekezdésének elkövetése jelenti.

A felhasználás – így az azzal való fizetés vagy bankautomatából való pénzfelvétel – a 375. § (1) bekezdése szerinti adatbevitellel valósul meg, ezt támasztja alá a Kúria Bfv.1511/2023/13. számú precedensképes határozata, amely kimondta, hogy nem sikkasztás vétsége, hanem az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás büntette valósul meg, ha az elkövető jogtalan haszonszerzési célzattal a sértett által rábízott „céges” bankkártya felhasználásával a bankkártya-olvasó terminálba a vásárlás, illetve a bankjegykiadó automatába a pénzfelvételi kísérlet során adatot visz be, és ezen informatikai eszközök – adatfeldolgozás

³³ BH 2015.9.24.4: Kúria Bhar. I. 624/2015. számú határozatának indokolása [19].

³⁴ FÖLDVÁRI 1984: 204–205; GELLÉR 2012: 363. Ezzel szemben foglal állást BLASKÓ 2016: 396; AMBRUS 2014: 153–160.

³⁵ AMBRUS 2014: 159.

eredményeként – a beütött összegnek megfelelő pénzügyi tranzakciót teljesítik, illetve az elkövető az erre irányuló folyamatot elindította.³⁶ A felülvizsgálati eljárásban irányadó tényállás lényege a következő volt: a terhelt 2016. szeptember 21. napjától a sértett cég alkalmazásában állt mint gépkocsivezető. A felvétele napján átvette a cég bankkártyáját, amelyet a sértett gépjárművével való közlekedés és szállítás költségeinek fedezésére használhatott fel. A terhelt fuvarozási tevékenységet végzett külföldön. Magyarországra való visszatérése után a terhelt a sértett bankkártyájának felhasználásával, egy áruházban, a sértett bankszámlája terhére 49 990 forint értékben hajtott végre vásárlást, mobiltelefont vett a saját részére, majd ezt követően három alkalommal, összesen 7490 forint összegben vásárlásokat kísérelt meg a bankkártyával, sikertelenül.³⁷ Az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás (5) bekezdés szerinti tényállása összetett törvényi egységként történő felfogását azonban én magam nem tartom helyénvalónak, tekintettel arra, hogy ez csak abban az esetben lenne megállapítható, ha ugyanaz a személy vagy személyek követnék el a hamisítást vagy a jogosulatlan megszerzést, illetve az így létrejött hamis, hamisított vagy a jogosulatlanul megszerzett elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszköz felhasználását is.

ÖSSZEGZÉS

Kérdésként merül fel továbbra is tehát, hogy elsősorban mi volt a jogalkotó akarata azzal, hogy a tárgyalta bűncselekményeket különböző fejezetekben helyezte el a kódexben? Az is kérdés, hogy így a Btk. különböző fejezeteiben meghatározott, különböző jogi tárgyakat sértő bűncselekmények között létrejövő, nem szükségszerű, de gyakori kapcsolat vajon megalapozza-e az anyagi halmazat kiküszöbölését. Miért szűkíti ma a joggyakorlat az anyagi halmazatok körét, miért küszöböli ki olyan esetben is, amelyet korábban még megállapíthatónak tartott?

Úgy vélem, hogy ezeket a kérdéseket a Kúria egyelőre eldöntötte, és bizonyos mértékig ezzel a jogtudomány is egyetért, azonban a jövőben megvalósuló egyes esetek tartogathatnak még olyan problémákat a jogalkalmazók számára, amelyek akár a törvény módosítását, szövegének pontosítását is szükségessé tehetik.

³⁶ BH 2024.8.177: Kúria Bfv.1511/2023/13.

³⁷ BH 2024.8.177: Kúria Bfv.1511/2023/13. indokolása [50].

IRODALOMJEGYZÉK

- AKÁ CZ József (2024): XXXVI. fejezet. In KÓ NYA István (szerk.): *Magyar büntetőjog I–IV. Kommentár a gyakorlat számára*. Budapest: Orac.
- AMBRUS István (2014): *Egység és halmazat – régi dogmatikai kérdés, új megközelítésben*. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar.
- AMBRUS István (2016): Az alaki és az anyagi bűnhalmazat megkülönböztetésének konzekvenciái. *JURA*, 22(2), 193–201.
- BELOVICS Ervin (2023): *Büntetőjog I. Általános rész*. Budapest: Orac.
- BLASKÓ Béla (2016): *Magyar büntetőjog. Általános rész*. Budapest–Debrecen: Rejtjel.
- CSÁK Zsolt (2013): A vagyoni elleni bűncselekmények. In POLT Péter (főszerk.): *Új Btk. kommentár*. 7. kötet. Budapest: Nemzeti Közszerálati és Tankönyv Kiadó, 49–170.
- FÖLDVÁRI József (1984): *Magyar büntetőjog. Általános rész*. Budapest: Tankönyvkiadó.
- GELLÉR Balázs (2012): Bűncselekményi egység és többség. In BELOVICS Ervin et al.: *Büntetőjog I. Általános rész*. Budapest: HVG–Orac, 358–368.
- KONDOROSI András (2014): Az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás. *Infokommunikáció és Jog*, 11(2), 73–75.
- MADAI Sándor (2021): *Új és régi értelmezési kérdések a vagyoni elleni bűncselekmények köréből*. Debrecen: Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar.
- MOLNÁR Gábor (2005): XVII. Fejezet. A gazdasági bűncselekmények. In BELOVICS Ervin – MOLNÁR Gábor – SINKU Pál: *Büntetőjog. Különös rész*. Budapest: HVG–Orac, 423–646.
- MOLNÁR Gábor (2014): XXXVIII. Fejezet. A pénz- és bélyegforgalom biztonsága elleni bűncselekmények. In BUSCH Béla (szerk.): *Büntetőjog II. Különös rész*. Budapest: HVG–Orac, 714–734.
- PALLAGI Anikó (2020): A bűncselekmények minősítésének alapkérdései a joggyakorlatban, különös tekintettel a halmazatokra. In BLASKÓ Béla (szerk.): *Büntetőjog a gyakorlatban*. Budapest: Ludovika, 81–128.
- PALLAGI Anikó (2021): XXXVI. Fejezet. A vagyoni elleni bűncselekmények. In PALLAGI Anikó (szerk.): *Büntetőjog. Különös rész II*. Budapest–Debrecen: Rejtjel, 181–258.
- POLT Péter (2021): XXXVIII. Fejezet. A pénz- és bélyegforgalom biztonsága elleni bűncselekmények. In PALLAGI Anikó (szerk.): *Büntetőjog. Különös rész II*. Budapest–Debrecen: Rejtjel, 305–326.
- SINKU Pál (2014): XXXVI. Fejezet. A vagyoni elleni bűncselekmények. In BUSCH Béla (szerk.): *Büntetőjog II. Különös rész*. Budapest: HVG–Orac, 641–696.
- SZOMORA Zsolt (2013): A vagyoni elleni bűncselekmények. In KARSAI Krisztina (szerk.): *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz*. Budapest: CompLex, 766–806.
- TOKAJI Géza (1993): Az egység és a többség tana. In NAGY Ferenc (szerk.): *A magyar büntetőjog általános része*. Szeged: József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 159–170.